

■ POUKA SA ŠIROKOGA BRIJEGA: Povjerenstvo za istraživanje stratišta koje se izborilo za istinu

Stare strukture ometaju iskapanja, ali ne uspijevaju ih spriječiti

Vlado Čutura

Svibanj 1945. jedan je od najtragičnijih mjeseci u hrvatskoj povijesti jer je u njemu stradalo najviše žrtva, i to poslije završetka Drugoga svjetskoga rata. Prije toga koncentracijski logori Jasenovac, Stara Gradiška i drugi progutali su brojne nevine žrtve. Sve se to činilo samo zato što su bili drugi i drukčiji. Budući da pobjednik piše povijest, tako su komunisti skrivali zločine, posebno počinjene nakon Drugoga svjetskoga rata. Stratišta i grobišta jugoslavenskih komunističkih zločina i mjesta masovnih pogubljenja nakon Drugoga svjetskoga rata bila bi predmet za istraživanje Državnoga odvjetništva Republike Hrvatske kad bi bilo političke volje. Logično je pitanje zar nitko nije odgovoran za utvrđenih 1517 prikričenih stratišta i grobišta u Hrvatskoj, Sloveniji i BiH, od kojih su na 1343 za zločine odgovorne jugoslavenske komunističke vlasti? Tomu treba pridodati još 183 tajne grobnice u Srbiji.

Vjerodostojno i dokumentirano

Za razliku od hrvatskih povjerenstava koja marginaliziraju komunističke žrtve, na području Bosne i Hercegovine osnovano je više povjerenstava koja svojim primjerom pokazuju na koji način se suočiti s prošlošću. Jedno od njih vodi Pero Kožul u Širokom Brijegu. »Zbog nesustavnoga pristupa višegodišnji rad povjerenstva bio je vrlo zahtjevan i težak. Ove poslove gotovo je nemoguće kvalitetno riješavati a da nema političke, pravne, materijalne i svake druge državne pomoći. Usprikoš tome, dobra volja pojedinaca i velika, ali nedostatna pomoć lokalne zajednice otvorila je mala vrata i pokopala put i način rješavanja povjesne nepravde. Za nešto više treba uključiti čitav niz državnih čimbenika i osigurati pravna i materijalno-tehnička sredstva. U uređenim zemljama slične aktivnosti provodi i financira državana razina vlasti. Bez neke značajnije pomoći, računajući samo na dobru volju pojedinaca i lokalne zajednice, moguće je samo otkriti i obilježiti mjesta gdje počinjavu posmrtni ostatci većinom nevinih žrtava. Za nešto više treba čekati društveno sazrijevanje i neka bolja vremena i razumijevanje«, rekao je Kožul. Istaknuo je da je Povjerenstvo za grobišta na prostoru Širokoga Brijega svoj temeljni posao evidentiranja i obilježavanja privedo

● Pronađeni ostatci dvojice partizana, 14 njemačkih vojnika, jednoga franjevca te civila i hrvatskih vojnika pokopani su 2012. godine

● Stratište na kojem su ubijeni širokobriješki franjevci

● Pero Kožul s brojem na križu koji obilježava stratište

kraju. Za druge aktivnosti, kao što su ekshumacije, forenzičke obrade, kosturnice, pokopi i dr. nedostaju materijalni uvjeti i društveno razumijevanje. Sve prikupljene i obrađene podatke, kao i svoj cjelokupan rad, povjerenstvo bi uskoro trebalo javnosti prezentirati kroz tiskano djelo (zvalo se ono knjiga, monografija, žrtvoslov ili martirologij). Njime bi se prvi put iscrpno, vjerodostojno i dokumentirano prikazali partizansko-komunistički zločini krajem II. svjetskoga rata i poraća na prostoru ozemlja Širokoga Brijega. Javnosti bi napokon bio dan stvarni uvid u velike zločine koji su se dogodili na tom području. Iako je teška financijska situacija, većina širokobriježana podržala bi i ne bi se protivila troškovima tiskanja toga izdanja. Jer lažna je povijest dugo vremena nametana, krajnje je vrijeme da se to ispravi.

Stare strukture sve ometaju

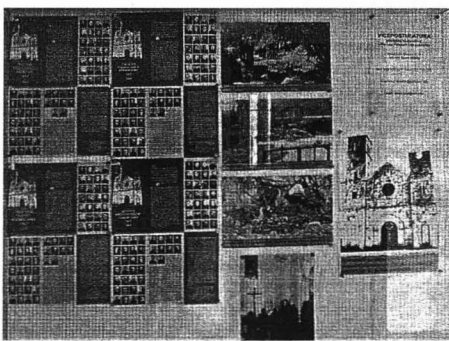

● Fra Miljenko Mića Stojić

Stojić jedan je od inicijatora povjerenstva. Ističe da nailaze na teškoće u Hrvatskoj, jer očito da umreženost komunističkih ostataka ne dopušta propisno istraživanje žrtava Drugoga svjetskoga rata i poraća. »Prvo povjerenstvo ustrojeno je na Širokom Brijegu 2009. Budući da se ni u BiH, kao ni u Hrvatskoj vlasti jednostavno ne žele baviti posmrtnim ostacima pobijenih tijekom rata i u poraću, pronašli smo općinski zakon o grobljima i na temelju njega ustrojili povjerenstvo za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugoga svjetskoga rata i poraća na području općine. Do sada je u BiH ustrojeno

devet takvih povjerenstava. Uspjeli smo ih i ujediniti pod istu kapu u Odjelu Hrvatskoga narodnoga sabora (HNS) BiH za Drugi svjetski i Domovinski rat. Taj ih odjel koordinira te među ostalim gradi veliko Groblje mira na Bilima iznad Širokoga Brijega.« O. Stojić kaže da je zadaća povjerenstva najprije prikupiti sve moguće podatke o žrtvama na svom ozemlju. Nakon toga pristupa se njihovom stručnom iskapanju i u skladu s novčanim mogućnostima i potrebi DNK analizi. Nakon toga dolazi predanje obitelji identifikiranih, a oni koji to nisu pokopaju se u mjesno groblje. Treba naglasiti da se prilikom iskapanja maksimalno nastoji odvojiti tijelo od tijela. Na taj način uvijek je moguća naknadna identifikacija jer se svako tijelo stavlja u limeni sanduk označen podatcima gdje, kada i pod kojim brojem je dotočno tijelo pronađeno. Zadaća je povjerenstva izraditi i žrtvoslov te osigurati spomen-sobu za pobijene.

»Povezali smo se sa stručnjacima tako da sve obavljamo ozbiljno. Najveće poteškoće stvara nedostatak novčanih sredstava, iako nastojimo sniziti troškove koliko god je moguće. Svi članovi povjerenstva potpuno volonterski obavljaju svoje zadužbe u povjerenstvu, a i mnogi drugi uključeni ili snize svoje troškove ili uopće ne traže naknadu. Međutim, stare strukture na različite načine ometaju naš rad pa tako tužitelji unatoč našoj prijavi ne želi izići i napraviti očevid. Umjesto toga nastoje da zaborav sve što prije prekrije.« Vicepostulator Stojić ističe da kada se iskopa samo jedno zaboravljeno tijelo, rezultat je izvrstan. A povjerenstva su ih iskopala već na stotine. Čast je obitelji uručiti posmrtno ostatke njihova najmilijega ili ih pokopati dostojanstveno zajedno s drugima kad ih se nije uspjelo identifikirati iako se zna da tu leže. Tako se čisti i povijesno pamćenje hrvatskoga naroda i svih drugih naroda na ozemlju gdje se iskavaju mrtvi. Budućnost ne može

● Foto-grafsko svjedočanstvo

Više od 150 pojedinačnih i masovnih grobišta

● Foto-grafsko svjedočanstvo

obavilo razgovor s više od 200 osoba koje su dale iskaz o jednom ili više grobišta (lokacija). Izjave svjedoka govore o mjestima, načinu stradanja, broju žrtava, ubojicama, svjedocima, ukopnicima i dr. Zaključak svega je da se u masovnim grobištima većinom nalaze žrtve koje su zarobljene i strijeljane, a u pojedinačnim grobovima žrtve koje su stradale u borbama. Obradom podataka razvidno je da su partizansko-komunistički zločinci u Širokom Brijegu ubili 500 - 600 žrtava. Tijekom borbi poginulo je njih samo 80-ak, a svi ostali stradali su nakon famoznoga »oslobođenja« Širokoga Brijega. Dakle, poslije 7. veljače 1945. godine.

počivati na laži, nego samo na istini, ma kakva ona bila. Tek nakon toga mogu se izvući kvalitetni zaključci.

Istraživati i popisivati bez straha

»U Hrvatskoj se namjerno previše filozofira da se ne bi ništa uradilo. Svjesni pojedinci trebaju

uzeti stvar u svoje ruke i pronaći način kako pokrenuti iskapanje posmrtnih ostataka pobijenih po raznoraznim jamama, grabama, smetištima... i onda ih dostojno pokopati. Ideologije prolaze, ali ostaje spoznaja jesmo li pravilno djelovali. Nadam se da će nova predsjednica u svemu tome pomoći, kao i pad neojugokomunističke strukture vlasti u Hrvatskoj. Glavna je, dakle, pogriješka da se prepadnemo ili da čekamo da netko drugi to napravi. Pokrenimo se pa će nas i vlasti morati slijediti«, pozvao je o. Stojić.

Komisija je zatražila da se u svim župama provede popis nestalih, a time će se konačno imati popis pobijenih katolika te ćemo među njima moći pronaći kandidata za mučeništvo. Valjda će država napraviti taj popis za sve ostale. »Moramo konačno početi shvaćati da smo mučenički narod, da nemamo pravo savijati glavu ni pred kim. Ako je netko naš napravio neki zločin, ispričavamo se za to, ali to ne znači da ne smijemo govoriti o zločinima prema nama, odnosno među pobijenima tražiti nevine«, poručio je o. Stojić. ■

Suradnja s njemačkim državnim povjerenstvom

● Foto-grafsko svjedočanstvo

lo njemačko Veleposlanstvo u Sarajevu, ali bez velikih rezultata. Kasnije su ostvareni kontakti s njemačkom državnim udruvom za stradale njemačke vojnike u II. svjetskom ratu (Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge). Njemačka udruge koja se u čitavoj Europi brine za nestale i ubijene izrazila je velik interes za svoje stradale sunarodnjake. Namjera je da se projektom memorijalnoga groblja na Bilima dio groblja predvidi i za stradale njemačke vojnike na tim prostorima. Njemački državni predstavnici zadovoljni su planom o pokopu svojih stradalih sunarodnjaka.

Traži se asistencija policije i tužiteljstva

— Način provođenja ekshumacija, ističe povjerenik Kožul, događa se po ustaljenoj zakonskoj i pravnoj proceduri. Na zaprimljeni pisani zahtjev podnositelja povjerenstvo izlazi na teren i razmatra mogućnost ekshumacije. Zatim donosi odluku o ekshumaciji, određuje vrijeme, broj potrebnih osoba i približne troškove ekshumacije. Prilikom ekshumacija povjerenstvo pismeno traži asistenciju policije i tužiteljstva. Policija je uvijek uredno asistirala, dok se tužiteljstvo uvijek oglašilo na pozive. Čin ekshumacije (vađenje kostiju) obavljaju stručne osobe - forenzičar (patolog) i arheolog. Vodi se precizna evidencija (dnevnik rada, fotografije) o svakoj žrtvi i pronađenim predmetima. Pronađeni važniji predmeti šalju se u Split, na laboratorijsku i konzervatorsku obradu. Svi potrebni podatci pohranjeni su u arhivu povjerenstva, čime je omogućeno naknadno istraživanje.